

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník

JANUÁR 2007

16

V roku 1987 som bol požiadaný melbournským *Hungarian Institute* aby som im niečo povedal na tému **Slovensko maďarské vzťahy: minulosť, prítomnosť a budúcnosť** (*Slovak-Hungarian relations: past, present and future*). Táto prednáška neskôr vyšla v *EUROPA ETHNICA* 47 (1990), 13-22; (pozri tiež www.gvirsik.de) hoci dones neviem, kto ju tam poslal, či slovenský alebo maďarský emigrant. Napadlo ma teraz, že vzhľadom k súčasným slovensko-maďarským kontroverziám na Slovensku — do ktorých nevidím, a ako *outsider* ani nechcem vidieť či dokonca hovoriť — sa oplatí aby som preložil aspoň všeobecnejšie časti tejto prednášky, kde dvadsaťročný odstup by natoľko nemal vadíť.

Keď ma Dr Endrey z vášho Ústavu požiadal aby som prehovoril na túto tému, mojou prvou reakciou bolo, že ja predsa nie som dostatočne kompetentný: nie som historik aby som mohol vrhnúť originálne svetlo na naše tisícročné spoločné dejiny, a nie som ani v priamom kontakte so súčasným Slovenskom a Maďarskom aby som mohol informovane komentovať znova sa objavujúce trenice, o ktorých viem, že už prakticky neexistovali v roku 1968 keď som opustil Slovensko.

A čo sa týka budúcnosti našich dvoch národov v Európe, myslím, že my tu v Austrálii môžeme iba špekulovať. Nie je v našej moci ovplyvniť či dokonca zmeniť *status quo*. Aj to by som ešte dodal, že nemáme ani právo vnucovať našu víziu budúceho politického usporiadania v tej časti zemegule kde ani my a pravdepodobne ani naše deti nebudú žiť. Toto neznamená že naše špekulácie nemôžu byť užitočné našim národom, musíme však mať na pamäti spomenuté obmedzenia.

Čo sa týka kultúrnych vzťahov medzi našimi dvomi národmi, tu myslím, že môžeme a že by sme aj mali, ísť ďalej než iba špekulovať. A toto je aj moje predsavzatie, skromne prispieť práve v tomto smere.

Prepáčte mi preto ak nezačnem s prehľadom historických faktov a namiesto toho vás odkážem na výbornú zbierku článkov vydanú v roku 1976 Austrálskou karpatskou federáciou (*Australian Carpathian Federation: Quest for a New Central Europe*) zostavenú *Júliusom Varsányim*. Obzvlášť výklad dejín Strednej a Východnej Európy od slovenského autora *Jozefa A. Mikuša* je veľmi presným náčrtom historického pozadia situácie o ktorej tu chcem hovoriť. Táto zbierka obsahuje aj veľmi zaujímavú víziu budúcej Strednej Európy

O spoločných bohoslužbách

alebo

ako bol kolínsky arcibiskup relativistami trestaný za pápežov úspech v Turecku

“Kolínsky kardinál Meisner zakazuje katolíckym deťom multireligiózne školské oslavy”, “Pápežskejší ako pápež”, “Arcibiskup spochybňuje vlastnú prax”, atď. Toto boli titulky v kolínskych novinách začiatkom minulého decembra. V textoch sa hovorilo, ako jeho “Smernice” zo 17. novembra zakazujú katolíckym učiteľom náboženstva účasť na “mnohonáboženských” oslavách/bohoslužbách so spoločným modlením, organizovaných školou. A to iba niekoľko dní po tom, ako sa sám pápež spoločne modlil v tureckej mešite s tamojším muftim *Cagricim*. “Smie sa iba pápež modliť s moslimami?” pýta sa jedna hovorkyňa Strany zelených, “Kardinál Meisner vyslovuje tento zákaz práve v dobe, keď väčšina spoločnosti uznáva dôležitosť dialógu medzi náboženstvami a kultúrami. Pán kardinál, my nepotrebujeme žiadnu katolícku paralelnú (myslí sa separovanú) spoločnosť!”

O čo tu vlastne išlo, či ide? Predovšetkým “Smernice” nie sú žiadnou novou iniciatívou, ale reakciou na iniciatívu relativistov — explicitných z radov sekularistov, či implicitných z radov kresťanov (žiadny veriaci žid či moslim nie je v pokušení náboženského relativizmu) — organizujúcich spoločné modlitby v školách. Spoločné bohoslužby s kresťanmi si neprajú ani židia ani moslimi, takže pokiaľ ide o také tu “Smernice” nevadia veriacim nekresťanom, iba relativistom.

Čo však spoločné “oslavy”? Tu je situácia menej jasná. “Smernice” nenašielu proti spoločným zvyklostným oslavám (*Brauchtumsfeiern*) ako spievanie adventných piesní, betlehemskej hry ako sa to tradične robieva v európskych školách. Tieto ostatne nemôžu vadíť ani moslimom, nakoniec Ježiša aj oni uznávajú aj keď iba ako jedného z mnohých prorokov. Mne sa

vidí, že je tu aj jedna nejasnosť s ter/ mínom *Feiern* (oslavy), ktoré je v nem/ čine totožné so slovesom *feiren*, teda sláviť, napríklad svätú omšu. V sloven/ čine je markatnejší rozdiel medzi slá/ vením a oslavou preto je pre neho aj katolícka omša menej asociovaná s celkom svetskou oslavou, hoci v mi/ nulosti to bolo ešte jasnejšie, keď sa vravelo, že kňaz omšu *slúžil*, nie *slávil*, a prítomní veriaci tiež viac mysleli na zbožné úctyvzdávanie (po anglicky *worship*) ako na slávenie či oslavova- nie. Nakoniec máme aj bohoslužby a nie 'bohoslávenie' či čo.

Ak som dobre rozumel "Smerniciam", tak rozdiel medzi tým, čo je povolené a čo nie spočíva v tom, či v rámci po- dujatia ide alebo nie o spoločné mod- lenie. Práve spoločná modlitba s mos- limami je podávaná ako kameň úrazu, ako výtku Meisnerovi, že ide ďalej ako Benedikt v Istanbule, tými, ktorí radi mútia vodu.

Je predovšetkým absurdné či drzé pri- rovnávať psychologický dopad na det- skú dušu popleteného náboženského zážitku s duševným rozpoložením spolu s moslimami sa modliaceho dos- pelého kresťana, tobôž samotného pápeža. O detské duše v "Smerni- ciach" práve ide a je pravdou, že kardinál sa bojí, že katolícke deti budú z náboženského galimatyášu, ktorý im asi relativisti pripravia popletené, že sa Cirkvi "odrodia". To je myslím oprávne- ná obava aj keď za danej smutnej situ- ácie, čo sa týka katolíckej uvedome- losti nielen detí, ale predovšetkým ro- dičov, nevidím, ako by takéto smernice adresované, aj tak z veľkej časti re- belantským, katechétom, mohli mať pozitívny dopad. Aj to je pochopiteľné, že moslimskí predstavitelia, ktorí si práve tak neprajú takýto galimatyáš, reagovali umiernenejšie než je tón "Smerníc" práve preto, lebo sú si iste- ší vplyvom na deti aj rodičov; nemuia sa tak obávať, že by relativistami orga- nizované náboženské podujatia v ško- le mohli v detských dušičkách konku- rovať s tým, čo vidia a počujú doma a v mešitách.

Ide tu však aj o niečo iné, o rozlišova- nie medzi *multireligióznou* a *interreli- gióznou* modlitbou, rozlišovanie o kto- rom píše sám pápež, ešte ako kardinál Ratzinger, vo svojej knihe *Viera - prav- da - tolerancia (Glaube - Wahrheit - Toleranz*, Herder 2003, str. 87). Podľa tohoto sa zrejme riadil aj kardinál

z pera v Melbourne žijúceho maďarského antropológa *Alexandra Gallusa*. [Neprekladám, po 20 rokoch a EU už neaktuálne, pozn. 2007.]

Dovoľte aby som začal s niekoľkými tézami, ktoré aj keď predkla- dané zo slovenskej pozície môžu, dúfam, slúžiť ako východzí bod v snahe nájsť nový zmysel v našich vzájomných vzťahoch.

Veľká Morava z 9. storočia je považovaná Slováckmi za primárny zdroj ich kultúry a civilizovanosti, za ich, takpovediac privilegova- né obdobie Milosti. Hoci prakticky všetci Slovania sa dívajú na Veľkú Moravu, a konkrétne svätých gréckych bratov Cyrila a Me- toda, ako na ich vlastný zdroj kultúry, Slováci si právom nárokujú privilegium byť priamymi dedičmi Veľkej Moravy. V rovnakom kultúrnom, historickom a teritoriálnom slova zmysle ako sa Taliani — spomedzi všetkých románskych národov — právom považujú za priamych dedičov rímskej civilizácie.

Po jej páde v roku 907, časť Veľkej Moravy sa dostala pod českú nadvládu. Ich obyvatelia, absorbovaní svojimi slovanskými sused- mi, nikdy sa nehlásili k separátnej národnej, o politickej ani nehov- oriac, identite. Dnes sú známi ako Moravania, súčasť českého ná- roda.

Obyvatelia východných častí Veľkej Moravy, známi aj ako Slovieni, skončili pod maďarskou nadvládou a čokoľvek možno povedať o ich osude, faktom ostáva, že po 900 rokoch boli ešte schopní zno- vu sa hlásiť k svojej národnej a neskôr aj štátnej samobytnosti. Dnes tvoria slovenský národ. Naši predkovia neboli tak "rozpust- ní" kultúrne i jazykovo, v neslovanskom maďarskom prostredí ako boli Moravania v českom objatí. Napriek všetkým smutným pre Slovienov udalostiam z konca 9. storočia, ak by nebolo Maďarov, ktorí v roku 907 prispeli k porážke Moravy, Slovieni by pravdep- odobne skončili absorbovaní svojimi slovanskými susedmi ako ich moravskí bratia: Čechmi, či možno Poliakmi. Bolo šťastím pre za- chovanie slovenskej identity, že panslávi 19. storočia a potom Ma- saryk — mimochodom sám Moravan — prišli so svojou myšlienkou etnicky nedeliteľného "československého národa" príliš nesko- ro — 900 až 1000 rokov neskoro.

Hoci maďarský kontext nedovoľoval Slováckom autentickú účasť v histórii zrovnateľnú s ich dvomi slovanskými susedmi Čechmi a Poliakmi, "etnoprotektívny" (výraz, ktorý používa Varsányi) charak- ter — až do roku 1790 oficiálne jazykovo latinského — Uhorska u- možnil, slovenskému elementu prežiť — správnejšie azda "prezi- movat" — osemsto rokov. Toto je jeden fakt.

Druhým faktom je ale aj to, že nebyť rozpadu Veľkého Uhorska po Prvej svetovej vojne, stodvadsať rokov, ktoré nasledovalo (po 1790, obzvlášť ale po Rakúsko-uhorskom vyrovaní 1867) by bolo anulovalo všetku túto "etnoprotektciu". V tomto zmysle veľká väč- šina Slováckov považuje vznik Československa v roku 1918 za nanaj- výš propeseňný pre ich národné prežitie. Napriek tomu, že čoskoro zasa museli obraňovať svoju národnú identitu. Tentoraz to už ne-

bol maďarocentrický, ako čechocentrický štát v ktorom Slováci sa zasa mali stať iba podnájomníkmi, nie iba v politickom, ale aj kultúrnom slova zmysle.

Môj osobný názor je ten, že zmyslom slovenskej histórie je explicitné uvedenie si týchto dvoch komplementarití: obaja títo naši susedia nám pomohli národne prežiť, ale obaja našu národnú existenciu aj ohrozovali. Poučili sme sa zo spoločného života s Maďarmi ako aj s Čechmi. A možno aj obaja, Maďari a Česi, sa poučili — alebo sa ešte len poučia — zo spoločného života s nami.

Nájdete nejedného Slováka, ktorý s vami vie sdielať maďarské národné sentimenty hlbšie ako akýkoľvek iný Nemaďar. A mnohý Slováčik bude mať väčšie porozumenie pre českú historickú frustráciu ako ktorýkoľvek iný Nečech. Tieto črty nášho národného charakteru sú zasa komplementárne: časť slovenskej identity, ktorá má porozumenie pre maďarskú mentalitu dopĺňa tú časť slovenskej identity, ktorá má bližšie k českej. A je tu potom ešte iná súčasť slovenskej identity — nefalšovaná slovanská duša, pre ktorú sa cítime tak blízko k našim poľským a ukrajinským susedom. Niekedy ma napadalo, či tieto slovenské charakteristiky by nemohli stavať Slovákov, viac ako iné národy, do role kultúrneho sprostredkovateľa v Strednej Európe.

Je tiež zaujímavé, že aj v maďarčine aj v češtine chýbajú termíny na odlíšenie vlastnej zeme od niekoľkonárodnej krajiny, ktorú dominujú či dominovali: Maďarčina nevie rozlíšiť medzi vlastným, de facto jednonárodným Maďarskom, nositeľom ich kultúrnej a etnickej identity, a Maďarskom ako politickým štátom, ako existoval do roku 1918. Slovenčina to prvé nazýva Maďarskom, to druhé Uhorskom. Slováčik v 19. storočí sa videl ako uhorský, nikdy nie maďarský občan a bol aj lojálny k Uhorsku, nie však k Maďarsku. Kossúth bojoval za redukciu Uhorska na Maďarsko a nakoniec prispel k rozpadu Uhorska sedemdesiat rokov neskôr. Podobne Česi: Existuje výraz pre Československo (*Czechoslovakia*) a výraz pre Slovensko (*Slovakia*), ale *Czechia* či *Czechlands* sa málokedy používajú a znejú nešikovne. To isté platilo donedávna aj o českom ekvivalente Česko.

Myslím, že toto nás privádza k jadrú súčasných nedorozumení keď hovoríme o slovensko-maďarských vzťahoch: rozdiel medzi tým, čo Slováci nazývajú národ — kultúrny a jazykovo (nie nutne politicky) samobytné (*self-contained*) a nezávislé etnikum — a tým čo odpovedá anglickému termínu *nation* — množina občanov daného štátu. V tejto terminológii Slováci by dnes predstavovali národ, ktorý nie je *nation* a napríklad obyvatelia Británie či Juhoslávie predstavujú *nation*, ktorý nemôže byť zredukovaný na jeden národ. Zmätko, ktorý nastáva, keď sa pletú termíny národ a *nation* (nakoniec aj slovenské národ pochádza z toho istého latinského slova ako anglické *nation*) dal zrod myšlienke, že národný štát je jediné možné interné usporiadanie moderného štátu: Uhorsko bolo politicky samobytným *nation*, ergo jeho občania museli byť prevalcovaní do jednotného národa; Masaryk vytvoril nový štát a

Meisner aj Nemecká biskupská konferencia, keď 12. decembra, po bruha v tlači, Meisnera explicitne podporila. Mimochodom, na tento rozdiel upozorňuje aj *John Allen (All things Catholic)* z 8.12.06 na <http://ncrcfe.org> keď odpovedá na niektoré nechápavé reakcie zo strany "skalných" po pápežovej modlitbe v istanbulskej mešite.

Ide o toto: Benedikt pod *multireligióznou* modlitbou rozumie situáciu, keď príslušníci rôznych náboženstiev sa modlia spolu, na tom istom mieste, ale *každý separátne*, svojím spôsobom; na druhej strane pod *interreligióznou* modlitbou rozumie situáciu, keď sa všetci modlia spoločne, teda *pod a spoľo ného textu*. Benedikt vyjadruje pochybnosti, či spoločná, interreligiózna modlitba je vôbec možná, lebo to vyžaduje nielen spoločný objekt modlitby, ale aj "zhodné ponímanie kto je tým Bohom a tým pádom aj spoločné chápanie toho, čo modlitba znamená", inými slovami to, aby "Adresát a tým pádom aj na Neho sa vzťahujúci vnútorný akt (t.j. modlitba, pozn. GV) boli v podstate spoločne chápané". (str. 89).

Tieto podmienky sú samozrejme splnené keď sa spoločne modlia kresťania, aj keď z rôznych vierovyznaní, ťažko však keď ide o nekresťanské náboženstvá, ktorých "model Adresáta" je odlišný od kresťanského. Benedikt navrhuje Otčenáš ako najvhodnejšiu interreligióznou modlitbu, tá však už požaduje aby účastníci prijali niekoľko dôležitých premis kresťanského chápania Boha, čo práve môže byť problémom.

Toto mal iste aj kardinál Meisner na mysli, keď zdôrazňoval, že deti tento rozdiel medzi multireligióznou a interreligióznou modlitbou nemôžu postrehnúť a budú iba popletené, aj keď si pápežove rozlišovanie veľmi nešikovne zjednodušil, keď novinárom vysvetľoval, že "kresťania a moslimi sa nemôžu spoločne modliť. Ty sa modlíš k tvojmu Bohu ja k môjmu a tento rozdiel rešpektujem". Nuž Newton, Einstein (a teraz matematicky ešte zložitejšie teórie) ináč vysvetľujú, modelujú, podstatu gravitácie, pritom ale ide vždy o ten istý objektívny jav, o *tú situáciu* gravitáciu, ktorú sa snažia pochopiť. Nie Newton mal svoju a Einstein zasa svoju gravitáciu! Pravda, dnes

všetci uznávame, že Einstein lepšie vystihol čo tá gravitácia je — a robia sa pokusy vystihnúť to ešte lepšie — zatiaľčo iba my kresťania veríme, že naše chápanie Boha a Transcendentna je najbližšie k Pravde. Patrí ale tiež k tolerancii, že toto neotlkame moslimom a iným inovercom o hlavu.

Rozdiel medzi multireligióznou a interreligióznou modlitbou možno azda ilustrovať ešte aj takto: Ten kto ovláda mnoho jazykov, vypočuje prosby vyslovené v každom z týchto jazykov nie však keď všetci hovoria naraz a je z toho iba kakafónia úmyslov a prosieb. Áno aj naše kresťanské ponímanie Boha ho môže vidieť nie iba v jeho starozákonnom ponímaní žiarlivého Boha “nebudeš mať iných bohov okrem mňa aby si sa im klaňal”, ale aj ako blahoslenného Boha, ktorý sám vie ako má porozumieť aj tým, ktorí ho vzývajú nám málo zrozumiteľným spôsobom. “Jedno ktorého boha si uctievaš, som to nakoniec ja, ktorý budem odpovedať na tvoju modlitbu” vraví síce *Krishna* v *Bhagavad Gita*, ale myslím toto nie je v rozpore ani s kresťanským ponímaním adresáta našich modlitieb.

Benedikt však ani multireligióznu modlitbu nechce vidieť ako normálny prejav náboženského života. Môže mať ona zmysel iba v mimoriadnych situáciách. Takou bola určite jeho modlitba v instanbulskej mešite, alebo aj modlitby za mier za účasti predstaviteľov rôznych náboženstiev, ktoré sa od roku 1986 konajú pravidelne v Assisi. Treba ale tiež dbať, píše ďalej, aby nemohlo dôjsť k relativistickej interpretácii spoločnej — multireligióznej či interreligióznej — modlitby. Aby sa, dodal by som, nenahrávalo sekularistickým mútičom vody, ktorí chcú vidieť všetky náboženstvá zredukované na rovnakú, čiste súkromnú, úroveň, nad ktorou sa potom môžu cítiť povznesení.

Benedikt XVI. o

‘Vergangenheitsbewältigung’

(vyrovnanie sa s minulosťou) — vari aj slovenskou — počas návštevy v Poľsku minulého roku:

Musíme sa naučiť pristupovať ku kresťanskému pokániu s úprimnosťou. Tým, že ho praktikujeme spovedáme sa z individuálnych hriechov v spojení s inými, pred nimi i pred Bohom. ... A predsa, sa musíme chrániť toho, aby

hneď si myslel, že môže stvoriť aj nový národ (československý). A mnohí Slováci si myslia, že nebudú rešpektovaní ako nezávislý národ k nebudú mať svoj vlastný národný štát.

Ja som si vždy myslel, že maďarské slovo *nemzet* označuje presne to isté ako slovenské *národ* a nie je ekvivalentom anglického *nation*. Maďari v Československu boli československí občania, ale patrili k *Magyar nemzet* a pojem *Csehszlovák nemzet* neexistoval. Avšak nedávno ma moji melbournskí maďarskí známi prevedčovali, že *nemzet* znamená to isté ako anglické *nation*.

Nuž nie je mojou vecou vyjadrovať sa k správnomu významu maďarských slov, ale chcel by som navrhnúť aby sme pri svojich debatách v angličtine — pre Slovákov je to veľmi dôležité — používali termín *nation* iba v jeho slovenskom slova zmysle ako národ a vyhradili si termín *political nation* pre to, čo sa v hovorovej angličtine nazýva proste *nation*. Slovo *people*, odpovedajúce maďarskému *nép* a nemeckému *Volks* tiež neobstojí už aj preto nie, že jeho slovenská verzia *ľud* nepozná gramatický plurál a pre tých, ktorí ešte stále majú pokazený žalúdok z marx-leninskej demagógie pripomína aj iné veci. Nakoniec ani termín *ethnic group* (etnická skupina) nie je vhodný ako ekvivalent slova národ: samozrejme v Austrálii existujú etnické skupiny aj slovenská aj maďarská, ale žiaden národ by nemal byť zredukovaný na etnickú skupinu vo svojej vlastnej pôvodnej domovine.

V tomto zmysle sa teda môžem hlásiť k slovenskému národu, podobne ako môj otec a starý otec. Patrím ale k politickému národu austrálskemu (som austrálsky občan) tak isto ako môj otec patrí k československému a môj starý otec patril k uhorskému.

Mimochodom, pletenie si pojmov národ a *nation* otravuje aj slovensko-české vzťahy. Napríklad prakticky žiadna etnická organizácia v anglosaskom svete nenesie názov *Czech* — všetky ich etnické organizácie figurujú pod hlavičkou *Czechoslovak*. V tomto prípade však už neide o neznalosť, ale o nedobrý úmysel (*mischief*).

Tento apel stavať aspekty kultúrne nad národné a tým pádom dívať sa na ľudstvo ako pozostávajúce z kultúrne určovaných národov a nie teritoriálne definovaných *nations* nie je exkluzívne slovenskou pozíciou. *Paul Collins* [rebelantský austrálsky kňaz tých čias, pozn. 2007] vo svojej knihe *Mixed Blessings* (Penguin 1986), ktorá vyšla práve počas pápežovej návštevy v Austrálii, kritizuje to, čo on vidí ako “poľskosť” (*polishness*) Jána Pavla II, a vraví doslova:

Keďže Poľsko neexistovalo ako politická jednotka, Poliáci sa naučili rozlišovať medzi národom ako kultúrnou ustanovizňou a národom ako politickou jednotkou. Kultúrna identita sa stala dôležitou motiváciou ... Pápež Wojtyła sa vidí ako Európan a nie ako Poliak. On pevne verí, že aj Slovania sú Európania. Od čias rozdelenia Európy v roku 1945 na východný a západný blok, pojem Európa sa v západnom myslení stal totožným so západnou a juhozápadnou Európou. Môžeme stále hovoriť o východnej Európe, ale mlčky predpokladáme, že to vlastne nie je skutočná Európa. ... Tento pan-európsky zmysel vedie pápeža k celkom inému pohľadu na politiku než ako to je v anglosaskej tradícii zvykom. Wojtyła v

skutočnosti neverí na hranice alebo štáty v politickom alebo nacionalistickom slova zmysle, ale na národy a ľud (*nations and peoples*). Cirkev, jazyk a kultúra sú tmelom, ktorý drží národ pohromade. Preto sa Ján Pavol viac zaujíma o ľudí ako kolektív než o vládcov, politikov, alebo konvenčné politické procesy. Mimochodom, chce sa poznamenať, že toto je vlastne marxistický pohľad ... je v tom nebezpečný element demagógie.

Citoval som tak obširne, aby som ilustroval v akom ošklivom balení prichádza popieranie prvotnosti kultúrnych hladísk pred mocensko-politickými (ošklivom, aspoň teda zo stredo európskeho, zorného uhla). *Peter Hebblethwaite* vo svojej knihe *Introducing John Paul II* (Collins 1982) takisto kritizuje tento aspekt pápežovho posolstva, ale aspoň je natoľko slušný, že cituje pápežove vlastné slová:

Národ je komunita, ktorá má svoje dejiny, stojace ponad dejiny jednotlivca či rodiny. ... Ja som synom národa, ktorý prešiel cez rôzne skúsenosti v histórii, národ odsúdený na smrť svojimi susedmi ne jeden raz a ktorý napriek tomu ostal sebou samým. Zachoval si svoju identitu napriek rozdeleniu a nespočetným okupáciám, svoju národnú suverenitu tým, že sa spoliehal nie na fyzickú silu, ale výhradne na kultúru.

(Citované z príhovoru k UNESCO v Paríži 2. júna 1980).

Hebblethwaite toto komentuje takto: „.. ktokoľvek kto ho (myslí Jána Pavla II) chce pochopiť musí pochopiť historické resentimenty, ktoré mu mátožia (*haunt him*).“ Nuž možno hej, ale dá sa to aj obrátiť: Ktokoľvek kto chce pochopiť Collinsa a Hebblethwaitha musí pochopiť pocit kultúrnej nadradenosti ktorý mátoží v ich podvedomí. Pozostatky z doby keď “Británia vládla nad oceánmi”.

Slovák nebude mať problémy s tým, ktorá z týchto dvoch pozícií lepšie vystihuje jeho vlastnú historickú skúsenosť. Tak ako to Ján Pavol II povedal, mohol hovoriť aj v mene Slovákov. Ja však som toho názoru, že aj z maďarského zorného uhla pápežova pozícia autentickejšie interpretuje maďarské dejiny, ako názory citovaných dvoch Britov.

Je asi pravdou, že slovenské trvanie na etno-kultúrnom význame slova *nation* je najskôr sociopsychologického rázu: bez ohľadu na ich historické znevýhodnenie stavia Slovákov do rovnakého svetla ako ich historicky šťastnejších susedov, keď budeme špekulovať — opakujem, my si tu dnes nemôžeme dovoliť nič iné, iba špekulovať — o budúcom usporiadaní Strednej Európy. Lebo nebolo nikdy slovenského kráľovstva, pre to je dnes už naozaj neskoro. A ja si tiež myslím, že je už neskoro na rozkúskovanie Strednej Európy na etnicky temer homogénne štátiky (aj tak by vždy ešte museli existovať v ich hraniciach národnostné menšiny). Ale pre Slovákov nie je ešte neskoro aby aspirovali, po tom čo získali nezávislosť a uznanie kultúrnonárodné, na relatívnu politickú nezávislosť: aby vstúpili do Stredo európskej federácie či konfederácie ako politicky rovnoprávni partneri Maďarov, Čechov a iných. Nie ako “mladší bratia” v rámci “Československej federácie” alebo v rámci zmŕtvychvstalého, pod hociakým menom, “Veľkého Uhorska”, ale ako rovní s rovnými. [Táto predpoveď sa aj plní, aj keď pôjde skôr o istý druh Celoeurópskej konfederácie, ku ktorej podľa názoru mnohých smeruje Európska únia, pozn 2007.]

sme si arogantne nenárokovali právo súdiť skoršie generácie, ktoré žili v odlišných dobách a za odlišných okolností. Je potrebná pokorná úprimnosť aby sme nezamličovali hriechy minulosti, ale súčasne aby sme ani neprepadli nepremyslenému obviňovaniu bez skutočných dôkazov, alebo bez ohľadu na odlišné predpoklady či predsudky tej doby. Naviac, *confessio peccati*, aby som použil výraz sv. Augustína, musí vždy doprevádzať *confessio laudi*, priznanie chvály. Tak ako si pýtame odpustenie za zlo spáchané v minulosti, musíme si tiež pripomínať dobro vykonané pomocou Božej milosti, ktorá aj keď prichádzala v nádobách z pozemského materiálu, priniesla ovocie, ktoré je často vynikajúce.

Nové štatistické data o kresťanoch vo svete.

Pew Forum on Religion & Public Life (niečo ako Laické fórum náboženského a verejného života) uverejnil v októbri 2006 nové data z ktorých vidno *ohromný nárast* pentekostálnych a charizmatických kresťanov, spoločne nazývaných *renewalists*, teda renovátori. Napríklad v Ázii vzrástli z 10 miliónov (0,5% obyvateľstva) v roku 1970 na 163 miliónov (4,2%) v roku 2005. V oboch prípadoch ide o špeciálne (intenzitou i formou) uctievanie Ducha svätého a rozdiel medzi nimi je iba ten, že charizmatici sa cítia súčasťou nejakej tradičnej cirkvi, vrátane katolíckej, zatiaľčo pentekostálci, ako aj ostatní evangelikáli, nie.

Nové data sa zaoberajú podrobným prieskumom renovalistov v desiatich krajinách a dochádzajú k týmto výsledkom: USA - 5% pentekostalcov+18% charizmatikov = 23% obyvateľstva; Brazília - 15+34=49; Chile - 9+21=30; Guate-mala - 20+40=60; Kenya - 33+23=56; Nigeria - 18+8=26; Južná Afrika - 10+24=34; India - 1+4=5; Filipíny - 4+40=44; Južná Korea - 2+9=11.

Mimochodom, kombinované katolícke obyvateľstvo týchto desať krajín je 322,8 miliónov, čo je 30% všetkých katolíkov na svete. Veľká časť z nich sa označuje za charizmatikov: v Guatemale 62%, v Brazílii 57%, v USA 36%. Celkove 43% katolíkov v týchto desiatich krajinách sa cíti charizmatikmi, čo je blok 141,7 milióna duší. Vo všetkých týchto krajinách okrem USA a Južnej Korey presahujú renovalisti počtom ostatných protestantov.

Z tohoto vyplýva, že renovalistické hnutie, so všetkými jeho permutáciami po celom svete, bude pravdepodobne mať enormný vplyv na to ako bude v budúcnosti vyzerať rímsky katolicizmus, píše tu často citovaný *John L. Allen*. Správa, ktorá doprevádza tieto nové štatistické údaje zistila u renovalistických kresťanov vo väčšej či menšej miere aj tieto charakteristiky:

- K bohoslužbám patria aj dary Ducha svätého, ako sú glosolália (*Zungenrede*, nezrozumiteľný jazyk na velenie Boha), prorocko, dar zázračného uzdravovania, hoci nie všetci renovalisti toto sami praktikuju;
- Mnohí vravia, že boli osobnými svedkami zázračného uzdravenia po chorobe alebo úraze;
- Mnohí vravia, že osobne videli diabla, alebo boli svedkami vyhánania zlých duchov;
- Silný dôraz na doslovný výklad biblie;
- Viera, že zázraky sa stále dejú tak ako v biblických dobách;
- Otvorenejšie evangelizujúci snaha deliť sa o svoju vieru s neveriacimi;
- Exkluzívnejší dôraz na Kristovi ako jedinej ceste k spaseniu;
- Aspoň taká silná anagažovanosť v sociálnych a politických otázkach ako u ostatných kresťanov;
- Konzervatívny morálny kódex v otázkach ako homosexualita, mimomanželský sex, interrupcia, rozvod;
- Nadpriemerná účasť na bohoslužbách.

Aj keď sa tieto postoje líšia od jednotlivca k jednotlivcovi, od krajiny ku krajine, celkove majú k sebe rôzne renovalistické hnutia bližšie ako k iným kresťanom a tradičným cirkvám.

Ja si osobne myslím, že tieto hnutia sú predovšetkým reakciou. Reakciou na niečo, čo si tu netrúfam analyzovať, ale nemôžem sa ubrániť dojmu, že mnohé z toho čo ponúkajú renovalisti sa predtým praktikovalo v rámci katolíckej cirkvi. Kedysi základnú *yang-yin* rovnováhu zaobstarávala maránska úcta: Mária reprezentovala v našom náboženskom psyché *yin* (ženský pól) protiváhu predsa len viac na *yang* (mužský pól) orientovanú kresťanskú vieru, bohoslužby a hierarchiu. Dnes mariánsku úctu akoby nahradila v tejto *yin* funkcii túha po farárkach a biskupkách. Nuž pentekostická angažovanosť nie je to isté ako mariánska úcta. Nie je ale nejako podobnou odpoveďou na psychologickú potrebu (azda predovšetkým citove viac založených), akou bola kedysi mariánska stránka našich bohoslužieb?

Chcem tu však zdôrazniť jeden základný rozdiel vo vedomí historickej ukrivdenosti u Slovákov a u Maďarov, vo vedomí, či podvedomí s ktorým prístupujú k akémukoľvek modelu riešenia ich vzájomného vzťahu. Maďari, hociako trpeli počas svojej histórie, aspoň teda za posledné dve storočia, neboli nikdy pod hrozbou úplného zmiznutia, úplnej straty svojej identity. Ich straty boli kvantitatívne: umenšenie moci a vplyvu, strata územia a obyvateľstva, prenasledovanie a odmaďarčovanie časti ich obyvateľstva, ktoré po roku 1918 skončilo pod cudzou nadvládou. Na druhej strane, Slováci

stáli zoči voči nebezpečeniu *úplnej* straty svojej identity, dokonca dva razy v tomto a minulom storočí: ako obeť maďarizácie medzi 1867-1918 a potom ako biologický materiál pre tvorbu nového "československého národa". Deslovakizácia v oboch prípadoch sa netýkala iba časti jeho príslušníkov, ale *celého* národa ako takého. Aj kvantitatívna, územná strata v roku 1939, totiž nútené odstúpenie časti ich územia v dôsledku viedenskej arbitráže, bola mnohými Slovákami považovaná za menšie zlo v porovnaní s úplnou stratou svojej národnej identity, ktorá im hrozila. Nik nechce mať amputovanú svoju nohu, ale dávaj tejto strate prednosť pred stratou celého života.

Druhá vec sa týka budúceho administratívneho usporiadania národných území, kde nevidím iné riešenie ako to, ktoré existuje de facto dnes aj keď v rámci väčších federácií — Sovietskeho zväzu, Československa a Juhoslávie. Nie preto, že to je historicky ospravedlniteľné, ešte menej preto, že to možno morálne ospravedlniť, ale pretože to je najrealistickejšie a najschodnejšie riešenie. Ja ostatne neverím na "historické práva": tie môže aplikovať každý proti každému. Nemôžeme odčiniť výsledky Prvej svetovej vojny, a ešte menej výsledky Druhej, bez toho aby sme nerozpúťali Tretiu svetovú vojnu.

Dovoľte mi pripojiť ešte toto. Typickým prejavom nedorozumení okolo pojmov národ a štát — rozdielom medzi Maďarskom ako etnicky definovanou kultúrnou jednotkou, a Maďarskom ako politicky definovaným územím — je postoj k Trianonu. Jednou vecou je strata skutočne maďarského obyvateľstva v prospech nástupníckych štátov v ktorých im hrozí odmaďarčenie. Tu myslím Maďarsko môže očakávať sympatie od ostatného sveta, hoci — ako som už povedal — nevidím, ako by sa to dalo odčiniť. A samozrejme je tu vždy argument, že pred pár desaťročiami situácia bola presne opačná, keď Maďarsko bolo nie obeťou, ale aktérom odnárodňovania. Celkom inou stránkou Trianonu je politický rozklad Veľkého Uhorska. Hociako si dnes mnohí myslíme, že transformácia Rakúsko-Uhorska by bola bývala lepším riešením ako jeho rozpad, myslím, že rakúski a maďarskí predstavitelia tej doby nesú najväčšiu vinu za to, že toto "koloniálne impérium" nemohlo byť premenené na "spoločenstvo národov" (*Commonwealth of Nations*). Kvôli nim, musíme teraz začínať temer od nuly.

Jedným zo smutných dôsledkov tohoto zmätku je aj to, že ešte aj dnes príliš veľa Slovákov vníma Maďarsko viac politicky ako kultúrne, viac ako hrozbu než ako partnera či dokonca spojenca. A podľa toho aj reagujú. Myslím, že toto je poľutovaniahodné a je treba veľa úsilia *na oboch stranách*, aby sa to napravilo. V opačnom prípade o našej budúcnosti budú zasa rozhodovať iní: nie Maďari a celkom iste nie Slováci.

Jednu vec tu môžem povedať bezpečne: keď hovoríme o kultúre a nie o politike nevádi natoľko, že žijeme v ďalekej Austrálii a nemáme vplyv na to čo sa deje s našimi dvomi národmi v Starom svete. Samotná diskusia o možnej budúcej organizácii Strednej Európy, hociako je z politického zorného uhla špekulatívna a jalová, môže obohatiť oba naše národy, alebo aspoň národnosti žijúce v Austrálii, v tom zmysle, že môže viesť k lepšiemu maďarskému pochopeniu pre slovenskú pozíciu a k lepšiemu slovenskému chápaniu maďarskej pozície.

Veta *I do not agree with what you say but I can see your point* (Nesúhlasím s tým čo vravíš, ale vidím čo chceš povedať) sa ťažko prekladá aj do slovenčiny aj do maďarčiny a to nie iba z gramatických dôvodov. Ale my, Slováci a Maďari, ktorí sme dost' dlho žili v anglosaskom svete, vieme si oceniť dôležitosť postoja vyjadreného touto vetou pre civilizovanú koexistenciu rôznych zorných uhlov, obzvlášť ak boli formované protichodnými historickými skúsenosťami. Potom je aj druhoradým faktom to, že žijeme geograficky tak vzdialení od našich pôvodných domovín. A vzhľadom k politicky stuchnutej situácii na dnešnom Slovensku i Maďarsku má prvoradú dôležitosť fakt, že svoje postoje môžeme slobodne formulovať na pozadí kultúry, ktorá pri všetkej svojej nedokonalosti je nemysliteľná bez svojej otvorenosti a politickej slobody.

Toto ale je kultúra, či skôr civilizácia, v širšom slova zmysle, ktorá nie je exkluzívne viazaná iba na naše dve etniká. Tolerancia a vzájomný rešpekt je — alebo aspoň by mal byť — spoločným menovateľom všetkých kultúr, obzvlášť tých, ktoré majú svoje korene v judeo-kresťanskej morálnej tradícii. Kultúra vo zmysle národnej kultúry ide však hlbšie ako toto. Slovensko-americký politický filozof *Michael Novak* takto opisuje folkloristický aspekt etnického dedičstva:

... aj pre tých, ktorí žijú vzdialení od predmetov, scén, zvukov a nespočetných umeleckých diel, ktoré vyjadrujú génia vlastného národa, vnútorná realita, ktorú tieto veci predstavujú, prežíva hlboko v srdci po generácie.

Možno naozaj musí človek žiť v Amerike či Austrálii aby takto precit'oval svoje národné dedičstvo. Ale ja by som išiel ešte ďalej. Totiž, že náš život v etnickej diaspore nás robí obzvlášť sensitívnymi nielen voči vlastnému dedičstvu, ale aj voči dedičstvu našich tradičných etnických susedov, ak sa len o to pokúsime. Toto je aspoň moja osobná skúsenosť s maďarskou a inými stredoeurópskymi kultúrami.

Je tu ešte jedna vec, ktorú sa žiada povedať zo slovenskej strany. Slovenskí historici hovoria o vonkajších a vnútorných slovenských dejinách. Naše vonkajšie dejiny boli skôr viac ako menej súčasťou uhorských dejín za tisíc rokov. Vnútorne slovenské dejiny sú však niečím menej hmatateľným a súvisia viac s rozvojom národnej mentality ako s dejinnými udalosťami. Máme svoj vlastný folklór, a ten je tak samobytný (*self-contained*) ako to len môže byť. Avšak vzhľadom na naše dlhé historické prespávanie, naše vonkajšie kultúrne prejavy už nie sú tak samobytné a sú, rešpektíve boli, často pretkávané maďarskými kultúrnymi prvkami. Netaktnosť či nedostatok rešpektu pre tento fakt môže viesť k všelijakým resentmentom a zatrpklkostiam. Pripúšťam, že tak zo slovenskej ako aj z maďarskej strany, avšak kvôli historicky nesúmernému vzťahu našich dvoch národov, sú to najčastejšie Slováci, ktorí sú obeťami takýchto netaktností.

Ak sa smiem ponúknuť ako ilustrácia toho, čo tu chcem povedať, nuž spomienky na maďarskú modlitebnú knižku mojej matky, na sentimentálny až plačlivý tón vašej ľudovej a cigánskej hudby na mojich gramofónových platniach, zaistili v mojom srdci bezpečnejšie miesto pre pochopenie maďarských citlivostí a zmyslu pre vašu dejinnú tragédiu, ako emóciami nabité, často až bombastické slová, ktoré niekedy nachádzam vo vašej emigrantskej tlači.

Explicitné a taktne uvedomenie si súvzt'aznosti medzi našimi dvomi národnými tradíciami, ktoré rešpektuje partnerovu identitu, bez ohľadu na jeho historický handicap, je najlepším spôsobom ako premeniť slovensko-maďarské kultúrne vzťahy v minulosti a prítomnosti na slovensko-maďarskú kultúrnu kooperáciu v budúcnosti. Bezpochyby jestvuje veľmi bohatá báza na ktorej stavať túto spoluprácu: medzi našimi dvomi národmi v Európe, ktoré my nemôžeme odtiaľto ovplyvniť, a medzi našimi komunitami a jednotlivcami v Austrálii a inde v slobodnom svete.

Ak je maďarská kultúra historickým kontextom slovenskej kultúry minulých storočí, toto možno aj obrátiť: Slováci, azda najskôr skrze svoj jazyk, môžu Maďarom poslúžiť ako brána do širokého slovenského sveta. Kultúry, ktorú už nemožno ignorovať: pomyslime iba na veľké množstvo staroslovenských — alebo proto-slovenských — slov, ktoré ostali skamenelé vo svojej pôvodnej forme v maďarskom jazyku.

Je tu ale ešte aj iný dôvod, pre ktorý by sme nemali preceňovať *handicap* daný naším zemepisným odstupom od Strednej Európy: je to nástup *Information society*, 'globálnej dediny' *Mashalla McLubana*, ktoré sa stále viac stávajú skutočnosťou vďaka televízii, satelitom a osobným počítačom. V ére počítačov máme stále viac dočinenia s kultúrnym priestorom v tom najširšom slova zmysle, vrátane etnických kultúr, prepojenom skrze elektronické siete a prístroje [v roku 1986 pojem internet nebol ešte známy mimo akademický svet, pozn. 2007], viac ako s fyzickým priestorom krajín a miest prepojených skrze motorové vozidlá a lietadlá. Mnohí futurologisti predpovedajú, že táto 'globalizácia' [v roku 1986 sa to ešte muselo písať v úvodzovkách, pozn. 2007] prinesie so sebou zvýšené etnické sebavedomie kultúrnej jedinečnosti vlastného pôvodu. Je to žiaduce do tej istej miery ako bolo žiaduce zvýšené povedomie jedinečnosti živočíšnych a rastlinných druhov a s ním spojenej ekologickej zodpovednosti:

Nástup *Industrial Society* priniesol so sebou zmenu v postoji k nášmu prírodnému, fyzickému, prostrediu. Museli sme vymyslieť ekológiu aby sme ochraňovali to, čo predtým bolo naším nepriateľom, ktorého bolo treba premôcť a ovládnuť. Nástupom *Information Society* sa aj mení náš postoj ku kultúrnemu, nefyzickému prostrediu v ktorom žijeme, čo na úrovni jednotlivca (ale aj spoločností) je náboženstvo v najširšom slova zmysle a na úrovni spoločností (ale aj jednotlivcov) je to národ v etnickom slova zmysle. Budeme musieť vymyslieť niečo, čo zmení naše myslenie tak, že národnarstvo a vlastnecstvo, spolu s náboženstvom, ktoré zvykli deliť jednych proti druhým, budú chránené ako niečo, čo nás oddeľuje od umelých

inteligencií, ktoré ideme vytvárať. Aj tá najskromnejšia kvetinka rastúca v tej najšpinavšej zemi má väčšiu hodnotu ako tá najmajestátnejšia rastlina vyrobená z umelej hmoty. Toto sme sa už naučili chápať. Ešte stále sa musíme naučiť, že to isté platí aj o prirodzených a umelých inteligenciách a kultúrach.

Takže neide natoľko o egoistické vlastenectvo, ale o povinnosť každého jedinca voči celému ľudstvu aby prispel k zachovaniu tej časti 'etnického ekosystému', ktorá mu je najbližšia, už či preto, že sa do nej narodil, alebo blízkosť získal skrze osobné kontakty. Jedného dňa naši vnuci sa budú dívať na všetky národné dedičstvá, napríklad maďarské, slovenské, ale aj nemecké a ruské, ako na niečo, čo sa má pestovať a ak treba aj zachraňovať pred zánikom, bez ohľadu na role, ktoré zahrli v minulosti. Tak ako dnes chceme zachovať, a ak treba chrániť pred vymretím, každý živočíšny druh, rastlinožravých, ale aj mäsožravých.

Jestvuje mnoho interpretácií hesla *Magyarország nem volt, hanem lesz* (Zmysel Maďarska nie je v jeho minulosti, ale v jeho budúcnosti). Niektoré sú ne-realistické, niektoré sú kontroverzné — aby som použil mierny výraz — pre susedov Maďarska, niektoré nie sú ani jedno ani druhé. Som vďačný, že sa mi dostalo tejto príležitosti aby som tu predložil svoju vlastnú interpretáciu, interpretáciu, ktorá myslím je prijateľná pre mnohých, aj keď azda nie všetkých, Slovákov. Maďarska, ktorého veľkosť sa meria jeho kultúrnou a duchovnou vložkou do kresťanskej civilizácie, a nie veľkosťou územia, ktoré ovláda. Nemôžeme vziať naspäť politický Trianon, aj keby sme to chceli, ale môžeme zabrániť kultúrnemu a duchovnému Trianonu. A zabrániť tomuto je už v záujme všetkých Stredoeurópanov, vrátane Slovákov.

V tomto zmysle môžeme s našimi maďarskými susedmi sdielať vieru, že historický zmysel Maďarska nie je v jeho minulosti, ale v jeho budúcnosti. A dúfať, že aj oni sa naučia sdielať s nami vieru v Slovensko, ktorého ťažisko nie je v minulosti, ale v budúcnosti.

Kolínske listy vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na gvirsik@t-online.de. [Tlačene verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik